

Norsk filosofi – en liten runde til

DEBATT: Har man i det norske filosofimiljøet større fokus på utlandet enn faglig dyktighet? Helga Varden ser på debatten om organiseringen av norske filosofiinstitutter fra den andre siden av Atlanteren.

Av Helga Varden, førsteamanuensis ved University of Illinois at Urbana-Champaign

Sett fra sidelinjen er det både imponerende og oppløftende å se hvordan diskusjonen omkring [norsk filosofi](#) fortsetter i media, inkludert hvor mange som deltar og hvor konstruktive de aller fleste bidragene er. Jeg tror ikke det er mange nasjonale fagmiljø på kloden som hadde klart å gjøre dette uten at det fort hadde utartet seg til å bli bare krangling og maktkamp. Hovedmålet mitt her er å bidra med å dele noen ideer om hvordan utvikle gode forskningsmiljøer og god undervisning, i den rekkefølgen.

MER OM FILOSOFI I NORGE: [Filosofisk impact](#)

Herman Cappelen introduserte (de noe uheldige) begrepene «ekspert» og «dyrehage» i et forsøk på å argumentere for at Norge burde [fokusere på å bygge forskningsmiljø etter «ekspert-» og ikke «dyrehagemodellen»](#)¹ Om jeg har forstått ham rett, mener han ekspertmodellen innebærer at flere filosofer (og andre) jobber sammen om et mer begrenset problem, som «relativisme». Jeg tror verken dette idealet for forskning er det eneste ekspertidealet i filosofi eller at det bør være det eneste i Norge.

En annen ekspertmodell

Et første problem med denne terminologien er at den såkalte dyrehagemodellen også har en ekspertvariant, og skillet mellom «ekspertmodellen» og «dyrehagemodellen» fungerer derfor dårlig. For å illustrere kan vi gjerne ta eksempelet allerede brukt av Cappelen; filosofi ved University of St. Andrews. St. Andrews har ikke bare ett ekspertmiljø ([Arché](#)), men i alle fall to eller tre (litt avhengig av hvordan en teller). Det vil si at mange av filosofene som reiser til St. Andrews ikke reiser dit for å besøke den lille bygningen hvor Arché ligger og hvor hovedfokuset er på samtidig analytisk filosofi, og mer begrensede spørsmål som for eksempel «relativisme.» De reiser til St. Andrews for å besøke den andre, opprinnelige filosofi-bygningen, hvor vi finner resten av filosofiene ansatt ved universitetet der («dyrehagen», ifølge Cappelen).

Grunnen til at mange av de aller beste filosofene og filosofistudentene i verden reiser til denne opprinnelige bygningen (heller enn til Arché) for å presentere sin siste forskning, for å ha et forskningsopphold der eller for å ta en doktorgrad, er at noen av de beste filosofene i verden jobber akkurat der. En av de fremste kantianerne i verden, Jens Timmermann, jobber der; en av de

desidert beste filosofene i antikkens moralfilosofi, Sarah Broadie, jobber der; og en av de mest lovende filosofene i antikkens teoretiske filosofi, Barbara Sattler, finner vi akkurat der. Eller for å bruke et av Cappelens andre eksempler: Mange av de beste reiser til New York University for å presentere, diskutere, eller studere [Kants](#) teoretiske filosofi og [estetikk](#). De gjør dette fordi en av de flinkeste og mest relevante kantianerne, Beatrice Longuenesse, jobber der. Det skal ikke mange filosofer til, med andre ord, før en har et ekspertmiljø på internasjonalt nivå innenfor områder som Kantforskning eller [antikkens filosofi](#). Denne typen forskere jobber med filosofi ved å videreutvikle de filosofiske tradisjonene, samtidig som de stiller de større systematiske spørsmålene. Mange av disse filosofene ønsker helst både å ha en kollega eller to innenfor sitt område, men også ha dyktige kollegaer som ikke jobber innen ens egen tradisjon, men med andre historisk-filosofiske tradisjoner. Studiegruppen i moralfilosofi ved St. Andrews har for eksempel nå vært aktiv i mer enn tretti år. To hovedaktører i denne gruppen er Broadie og Timmermann. De jobber begge med [moralfilosofi](#), dog innenfor to ulike tradisjoner som utfyller hverandre. Filosofer som legger forskningsopphold til St. Andrews er inviterte til å ta del i denne studiegruppen; en fantastisk mulighet da nivået på diskusjonene er svært høyt.

Norge som forskningsnasjon

Det er selvsagt fullt mulig at Cappelens ekspertmodell kan fungere i Norge, da det kanskje tar lengre tid å utvikle og tiltrekke seg svært dyktige kollegaer av den typen som jobber bredere, som de med bredere historisk-filosofiske interesser gjør. Norge er en ung forskningsnasjon, så kanskje er dette en lur måte å bygge opp slike mer begrensede ekspertgrupper i samtidig [analytisk filosofi](#), hvor fokuset er på mindre spørsmål (som relativisme) og ikke bredere filosofiske spørsmål og filosofiske tradisjoner. Men jeg er slettes ikke sikker på det. Selv om denne måten å tenke ekspertfilosofi på har blitt relativt populær noen steder de siste ti-femten årene, er det liten grunn til å tro at dette blir mer enn også en helt OK måte å bedrive filosofi på.

Mange av de beste forskningsmiljøene ønsker ikke å følge Cappelens ekspertmodell, og de har gode grunner til ikke å gjøre dette.

For å gi én av disse grunnene, kan en peke på en uenighet mellom Dagfinn Føllesdal og Cappelen i debatten om norsk filosofi arrangert av Norsk Filosofisk Tidsskrift (som er [tilgjengelig i opptak via Morgenbladet](#)): Cappelen hevdet at en kan forske på svært avgrensede områder av filosofien uten å ta innover seg de store spørsmålene eller spørsmålene om hvordan én bit, for eksempel hva en handling er, henger sammen med andre biter, som hva en rettferdig eller moralsk god handling er, og hvordan de ulike bitene kan henge sammen i mer komplette filosofiske system som for eksempel kantianisme. Svært mange filosofer er enige med Føllesdal og ikke med Cappelen her. Som Føllesdal jobber svært mange av filosofene etter idealet at selv om vi alle må begynne et sted og selv bli kompetente innenfor et område (som rettferdighetsteorier), og gjerne én eller to tradisjoner (som kantianisme), streber vi etter helheten og forståelse av alle tradisjonene. Og det er kollegaer som i økende grad mestrer alt mange av de beste gjerne vil ha. Dette er nok blant grunnene til at mange ledende filosofiinstitutter ansetter flest av dem som jobber med større

prosjekter (utarbeide retts- og moralfilosofiske teorier), og i forhold til én eller flere historiske tradisjoner hvor målet er å jobbe (seg) mot en mer komplett filosofisk posisjon som inkluderer ikke bare moralfilosofi, men også teoretisk filosofi og estetikk. Selvsagt jobber mange av disse også med mer avgrensede spørsmål, som retten til å gifte seg, men de skriver om disse temaene samtidig som de jobber med de større systematiske og historisk-filosofiske spørsmålene.

MER FRA VARDEN: [Norsk filosofi – et blikk utenfra](#) • [Det fattige ordskiftet](#)

Jeg tror, med andre ord, at det er viktig å legge til rette for at hjemvendte filosofer som Cappelen får muligheter til å bygge ekspertmiljø av den typen han gjør det best og trives i, men jeg tror ikke dette ekspertidealet burde være det eneste for Norge. Norge har også både tradisjonelt og de siste årene ansatt noen svært lovende filosofer (både hjemvendte og hjemmedyrkede) av den bredere typen, og jeg tror det er like viktig å legge til rette for at de kan bygge opp ulike gode ekspertmiljø av den typen de trenger for å kunne forske på høyt nivå. Et godt utgangspunkt må derfor være at de dyktigste – om de er hjemmedyrkede eller hjemvendte – får sentrale roller i oppbyggingsprosjektene. Det kommer også til å være utrolig viktig at alle, også de som for tiden har mest suksess, utfordrer seg selv til å bli enda bedre, inkludert ved å være i nær kontakt med andre utenfor «Norgesboblen». Det er en reell fare i Norge (som alle andre steder) for at så snart en begynner å gjøre det godt, så slutter en å utfordre seg selv til å bli flinkere: Makt korrupperer, også filosofer. Det er svært fristende å bygge opp systemer og kulturer hvor en ikke lenger trenger å strekke seg, og da blir ikke resultatet godt nok. En av de største utfordringene er derfor: Hvordan kan man lage systemer som støtter de mest lovende og hardest arbeidende, lovende filosofers ambisjoner akkurat nå? Samtidig må man sørge for at systemenes suksess verken er avhengige av disse personene eller at systemet enkelt korrumpes. Det er for eksempel allment kjent at i Tyskland har de lenge slitt med en variant av dette problemet, nemlig at mektige filosofer blir nærmest føydalkonger med altfor mye makt og altfor lite motstand og utfordringer.

Kantforskningens muligheter

La meg forsøke å illustrere et par av disse poengene med det forskningsområdet jeg kjenner best, nemlig Kantforskningen. Så vidt jeg kan bedømme er det for tiden en gylden mulighet i Norge til å bygge opp svært gode forskningsmiljø med Kant-fokus flere steder lokalt og nasjonalt, et miljø som kan bestå av både dyktige norsk-utdannede og utenlandsk-utdannede kantianere. En indikasjon på at dette ikke bare er ønsketenkning er at de norske kantianerne, for første gang i historien, har blitt tildelt jobben og æren å være verter for den neste (13.) internasjonale Kantkongressen. [Norsk Kant-selskap](#) har også vært, om ikke det beste, så i alle fall ett av de meste aktive og konstruktive akademiske selskapene i Norge i mange, mange år. Det er, med andre ord, allerede gode lokale og et godt nasjonalt Kant-forskningsmiljø i Norge, og mange av de norske kantianerne er enkelt og greit dyktige, og har gode kollegaer og kontakter rundt omkring i verden. Med gode ressurser tror jeg at norske kantianerne ganske kjapt kan bygge opp et godt ekspertmiljø med solide internasjonale forgreninger. Jeg tror det er nok folk til å gjøre dette, og at de som er involvert er dyktige og fullt klart over faren ved å lage systemer som kan korrumpes; jeg tror de kan få dette

til. Og selv om jeg bare kjenner det norske Kantmiljøet, skulle det ikke forundre meg om dette gjelder andre bredere forskningsmiljøer i Norge også, som de som fokuserer på [Hegel](#) eller antikkens filosofi.

LES OGSÅ: [Et forsvar for filosofiens egenart](#)

Igjen, dette betyr ikke at andre typer ekspertmiljøer ikke også kan bygges opp – som spørsmålsfokuset samtidsfilosofi à la Cappelen eller interdisiplinære miljøer som de vi finner ved NTNU. Poenget er at en kan ikke i utgangspunktet bestemme at *bare* en eller to typer miljøer er av eksperttypen, da dette ikke er tilfelle i filosofi, inkludert utenfor Norgesboblen. Utenfor Norge er interdisiplinær forskning à la NTNU og forskning av spørsmålstypen Cappelen er forkjemper for, to av de mulige ekspertidealene. Det ville være svært underlig og irrasjonelt om en bestemmer nasjonalt at i Norge skal vi bare ha interdisiplinære eller spørsmålsfokusede forskningsidealer.

Undervisning

I debatten Norsk Filosofisk Tidsskrift organiserte argumenterte Cappelen også for at på bachelornivå er det ikke nødvendig eller svært ønskelig at de som underviser er eksperter på området. Dette tror jeg er feilaktig. Først vil jeg gjerne gi støtte til Føllesdals påstand om hvor mye tilbakemelding studentene ved universitetene i USA og Canada får på sine arbeid. Her kan jeg selvsagt bare snakke om idealene – det er uendelig mange unntak – men idealene er som Føllesdal beskriver dem: På gode forskningsuniversiteter er det helt vanlig at professorene finner stolthet i å gjøre sitt beste for at studentene deres skal bli så dyktige som mulige. Dette betyr at en vanligvis ikke underviser – ikke engang på bachelornivå – utenfor ens eget ekspertområde, bredt forstått. Det betyr også at studentene ofte skriver fra tre til fem essay i løpet av et semester og får kommentarer og forslag, ikke bare på hvordan de argumenterer, men også på hvordan de skriver.

Selv om mange av studentene som tar filosofi på bachelornivå ikke går videre med filosofi, så er målet likevel at de blir så dyktige i filosofi som mulig.

Det er selvsagt slik at på mindre gode universiteter eller universiteter hvor en enkelt og greit ikke har relevante eksperter, så må ikke-eksperter også undervise utenfor ekspertområder. Idealet er likevel nyttig. Grunnen er ganske enkel, tror jeg: Om man underviser i det en forsker på, så har man en faglig trygghet og et engasjement som smitter over på studentene. I tillegg er dette ikke bare bra for undervisningen, men også for filosofenes evne til å være produktive og skrive ulike typer artikler. De fleste av oss skriver ikke bare forskningsartikler, men også ulike tekster som er rettet mot studenter og mot ikke-eksperter. Undervisning innenfor ens ekspertområde gir en mulighet til å lese vanskelige originaltekster om igjen og om igjen – tekster som er vanskelige å mestre – og dette både stimulerer til nye ideer og hjelper en med å finne formuleringer og eksempler som kommuniserer godt for undervisningstekster. I tillegg har den som underviser som oftest et valg i forhold til hvilke tekster en underviser i – for eksempel om en skal fokusere på

[Hobbes](#), Locke, [Rousseau](#), Kant, Hegel, eller [Marx](#) – og en kan velge de tekstene som er nærmere det en skriver om eller forsker på i undervisningsperioden. Disse måtene ulike undervisning og forskning jobber sammen er til nytte for alle parter, studentene og forskerne.

Norsk filosofi

Til slutt vil jeg forsøke å sette fingeren på en uro som kom veldig fort da jeg hørte på diskusjonen om norsk filosofi, en uro jeg også ofte opplever når jeg leser de ulike artiklene og refleksjonene om norsk filosofi i media.

Bekymringen er at sterke stemmer i det norske filosofiske miljøet har for stort fokus på utlandet heller enn på faglig dyktighet.

Det er tre grunner til at jeg er bekymret for dette. For det første, Føllesdal nevnte at han mener alle norske studenter bør dra ut for å ta sin doktorgrad, og noe av grunnen til dette var hans egen erfaring, nemlig at da han reiste ut for førti-femti år siden, følte han seg som fisk på land i den første tiden på universitetet i utlandet da hans norske grunnutdanning var for dårlig. Jeg tror at selv om dette nok var sant for noen tiår år siden, så er det ikke sant nå lenger. Da jeg dro ut for femten år siden, så var det ikke lenger slik, og jeg regner med at det er enda mindre slik nå. Det var selvsagt slik at det var noen områder hvor jeg ikke er så flink som andre – det hører med til det å være utdannet i et annet land og system – men det var andre områder hvor jeg var flinkere. Og selvsagt, studenter som kommer fra universiteter som har og har hatt svært gode ressurser i mange hundre år – som University of St. Andrews – vil gjerne være bedre grunnutdannet enn alle andre (uansett hvilket land de kommer fra), da mange av de beste filosofene i verden er ansatte der. Men erfaringen er ikke lenger slik som den nok var da Føllesdal reiste ut; det er mange dyktige filosofer i Norge nå, filosofer som forsker og underviser på høyt nivå. Målet er heller å heve nivået enda et par hakk.

For det andre, det er verken sunt eller sant å tenke at filosofi i Norge er dårlig, eller at om en ikke reiser ut for å studere, så kan en ikke bli flink filosof. Det som er sant er at det er sunt å reise ut når dette er mulig; det er viktig å være sammen med og diskutere filosofi med andre – ikke bli for snever på ulikt vis – og det er godt å få kollegaer rundt omkring i verden.

Men det er ikke umulig å bli dyktig om en tar utdanningen i Norge. Å tro noe annet er ikke bare feil, det er destruktivt både for den enkelte og for miljøet som sådant.

En av de store spøkelsene i filosofi, spesielt på høyt nivå, er manglende selvtilit. Én av de mange grunnene til at det er vanskeligere å utfordre seg selv og gjøre det godt om en kommer fra underrepresenterte grupper (som kvinner og ikke-hvite menn), er at det er så lett å tro at en ikke har det som skal til. Dette er selvsagt et spøkelse for alle; en skeiv kommentar fra en berømt filosof i salen og ens evne til å argumentere godt på stående fot faller ofte sammen, og mye aggresjon (spesielt blant unge menn) i filosofisk argumentasjon (på konferanser, i artikler osv.) er simpelt hen

bare et utslag av manglende selvtillit. Men manglende selvtillit er ekstra utfordrende når en allerede er blant de første fra ens sosiale gruppe bedriver filosofi på høyt faglig forskningsnivå.

Norge er en ung forskningsnasjon; vi har ikke universiteter med lange stolte tradisjoner som inkluderer Thomas Hobbes, John Locke, og Adam Smith. I denne forstand er vi nærmere USA og Canada enn Storbritannia, Tyskland, og Frankrike. Nord-Amerika mangler også lange forskningstradisjoner, men de har fått det til. Det kan derfor kanskje være ekstra lurt å lære fra amerikanerne og kanadierne her: lære hvordan å identifisere, bygge opp om, og oppmuntre filosofisk talent – og lære å være glad hver gang noen klarer noe nytt, strekker seg selv, og hever miljøet; som de er flinke å si i Nord-Amerika om en får noe til: «Good for you!» – det motsatte av Janteloven, med andre ord. Å fostre et miljø hvor det antas eller forutsettes at en bare kan bli flink om en ikke er utdannet i Norge, er derfor en strategi som undergraver, heller enn bygger opp om solide, gode, ambisiøse forskningsmiljø. I tillegg kan det fort bli slik at bare de som enten har tatt doktorgrad eller jobbet i utlandet har den sosiale kapitalen som trengs for å kunne ta ordet og faktisk ha innflytelse i Norge, og det ville være svært uheldig.

For det tredje mener jeg at målet må være mer ambisiøst også nasjonalt: Norske forskere må ha selvtillit til å utdanne sine egne. Utfordringen må heller være å sikre at de som utdannes i Norge blir like dyktige som om de utdannes ute.

Jeg tror også at det er viktig å tenke gjennom hvordan doktorgradsundervisningen i Norge kan gjøres bedre. I Nord-Amerika (Canada og USA) er det vanlig at doktorgraden tar 5-6 år. Det første par årene gjør en såkalt «coursework», dvs. en to til tre kurs i semesteret og skriver et paper (20-25 sider, double-spaced) for hvert kurs. Det tredje året skriver en og forsvaret en en prospectus for doktorgradsavhandlingen, og så jobber en to-tre år med å skrive selve avhandlingen. Doktorgradskomiteen består oftest av en veileder og to eller tre «readers». Alle disse er til stede på eksamen (når en forsvaret avhandlingen) og alle er forpliktet til å lese og diskutere forskningen med doktoranden underveis. Jeg tror at Norge kan forbedre ting her, som ved å gjøre doktorgradsstudentene mindre avhengig av én person (veileder) og ved å styrke komiteene ved å invitere forskere i utlandet som komite-medlemmer («readers»).

Helt til slutt tror jeg det er verdt å nevne at i Nord-Amerika er det flere typer høyere utdanningsinstitusjoner: Det er forskningsuniversitet, som for de faglig ansatte betyr mer forskning/mindre undervisning; undervisningsuniversiteter, som innebærer mer undervisning/mindre forskning for de faglige ansatte; såkalte «liberal arts colleges», hvor det bare undervises på bachelornivå og undervisningsplikten varierer med hvor mye ressurser som finnes; og «community colleges», hvor det også bare undervises på bachelor nivå og hvor de ansatte har stor undervisningsplikt. I Norge har vi ikke et slikt system, så det vil være svært viktig å tenke godt gjennom hvordan strukturen som et hele (i all høyere utdanning) kan utfylle alle områdene.

Jeg tror det er svært uheldig om forskningen og forskningsressursene i økende grad samles i Oslo, men herfra – fra den andre siden av Atlanterhavet – er det mitt inntrykk er at

dette dessverre holder på å skje.²

DEBATTEN I MORGENBLADET: [Omstrukturer academia](#) • [Omstrukturer filosofene](#) • [Filosofisk kvalitet: Berømmelse eller selvstendig bedømmelse?](#)

Noter

¹ Herman Cappelen «Filosofi i Norge i fremtiden: Gi opp Dyrehagemodellen og bruk alle ressurser på ekspertisegrupper», *Norsk Filosofisk Tidsskrift*, 03-04/2015 (Vol. 49), s. 119-128.

² Tusen takk til Kari Kristensen, Cathrine Theodorsen, samt Bård Hobæk og Alexander Myklebust i *Salongen* for uvurderlig hjelp underveis i skrivingen av dette innlegget.